
Stiopol I. V.

Nationalist protection in Central Ukraine in 1941 – 1943 (on materials of investigative affairs of Kirovograd region public archives).

The social structure of local members of OUNBandera, basic opposition to the Nazi regime, participation in the campaign and educational activities are analyzed. Most members of the Nationalist Movement were persecuted by the occupation regime, the participants were subject to dismissal and arrest.

Keywords: Nationalist Resistance, OUN Bandera, OUN Melnykites, «Enlightenment», the Soviet secret service.

УДК 93:355.4(477.41/.42+477.82) «1943»

В.Л. Гальчинський

БОЙОВА ТА ДИВЕРСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЧЕРНІГІВСЬКОГО ОБ'ЄДНАНОГО ПАРТИЗАНСЬКОГО З'ЄДНАННЯ НА ПОЛІССІ ТА ВОЛИНІ (БЕРЕЗЕНЬ – ЧЕРВЕНЬ 1943 Р.)

Висвітлюється збройна та диверсійна боротьба Чернігівського об'єднаного партизанського з'єднання проти гітлерівців на території Полісся та Волині у роки Другої світової війни. Зокрема, висвітлюються особливості тактики при проведенні: Брагінської операції, в результаті якої з'єднанню вдалося повністю знищити військову флотилію на р. Прип'ять та успішно здійснити її форсування; Скригалівської наступальної операції; операції по знищенню німецьких гарнізонів у містечках Брагіні, Скригалово, Володимирець та ін. Наведені загальні дані щодо нанесених втрат німецьким окупантам та захоплених ворожих трофеїв.

Ключові слова: Олексій Федоров, Сидір Ковпак, Чернігівське об'єднане партизанське з'єднання, партизани-федорівці, нацистські окупанти, Прип'ять, флотилія, Брагінська операція.

Цього року минуло 75-років від часу передислокації на територію Правобережної України Чернігівського об'єднаного партизанського з'єднання під проводом Олексія Федорова. Протягом останніх 70-ти років вийшло чимало книжок, газетних та журнальних публікацій, в яких міститься інформація щодо діяльності партизанського з'єднання Олексія Федорова, як одного з найбільш ефективних суб'єктів спротиву нацистським окупантам під час Другої світової війни. Серед них потрібно назвати праці А. Кентія і В. Лозицького «Війна без пощади і милосердя: Партизанський фронт у тилу вермахту в Україні (1941-1944)» [1], О. Гогуна «Сталінські командос. Українські партизанські формування, 1941-1944 рр.» [2], а також виняткове видання «Партизанская война на Украине. Дневники командиров партизанских отрядов и соединений. 1941-1944» [3], підготовлене співробітниками Центрального державного архіву громадських об'єднань України. Проте в них міститься обмежена кількість інформації щодо бойової діяльності партизан-федорівців навесні та на початку літа 1943 р. Тому, відповідно, мета цієї статі полягає у розкритті інформації про боротьбу Чернігівського об'єднаного з'єднання проти гітлерівців в березні-червні 1943 р., з'ясуванню загальної кількості вбитих ними нацистських окупантів та захоплених ворожих трофеїв.

2 березня 1943 р. Український штаб партизанського руху, виконуючи директиву Державного Комітету Оборони, видав наказ щодо передислокації головних сил з'єднання під командуванням Олексія Федорова на Правобережну Україну [4, с. 73]. 11 березня 1943 р. з'єднання вирушило в рейд. В ніч на 14 березня 1943 р. Чернігівське об'єднане партизанське з'єднання форсувало річку Дніпро без єдиного пострілу на її правому березі. Того самого дня ворог силами двох батальйонів з використанням артилерійського та мінометного вогню повів наступ на села в яких розташовувались партизани з'єднання. Проте, партизанами зазначене угруповання ворога було відбите [2, арк. 84]. В ніч на 15 березня 1943 р. гітлерівці знову спробували блокувати просування О. Федорова по Правобережній Україні, використовуючи Житомирську поліцейську роту, Вінницьку козацьку роту і орієнтовно десять німців, озброєних важкими кулеметами, а також ротними мінометами. Незважаючи на вищезазначені усклад-

нення, партизани цього разу також виграли бій. Під час бою ними було знищено дві легкові та дві вантажні автомашини, узято три станкові кулемети «Максим», а також більше 30 тис. патронів, ручні кулемети, гвинтівки, автомати [5, арк. 85].

Натомість, після того, як партизани Олексія Федорова розбили окупантів, вони жорстоко вчинили з полоненими гітлерівцями, розстрілявши їх. Антилюдське поводження з окупантами, або їхніми поплічниками час від часу мало місце у з'єднанні. Про факти катування партизанами своїх ворогів свідчить запис командира партизанського загону імені Сталіна Григорія Балицького. У своєму щоденнику він писав: «29 березня в штабі «хрестив» одного шпигуна ... Після мого «хрещення» збіглись партизани і знищили цю сволоту, штовхали палицями і навіть обливали окропом» [6, с. 439].

Чернігівське об'єднане партизанське з'єднання наприкінці березня 1943 р. продовжило боротьбу з окупантами. Увечері 23 березня 1943 р. партизани-федорівці вирушили в напрямку села Юровичі, з метою здійснити в прилеглих лісах розвідку річки Прип'яті та з'ясувати ситуацію в тих населених пунктах, які межували з місцем імовірного форсування цієї водної артерії. Станом на ранок 24 березня 1943 р. розвідкою з'єднання було встановлено, що у с. Юровичі знаходиться великий батальйон ворога, який складався з громадян окупованої нацистами Чехословаччини, кількістю орієнтовно 600 осіб. На озброєнні в них було шість 37-ми міліметрових кулеметів, дві 75-ти міліметрові гармати, багато станкових та ручних кулеметів та автоматів. Було також з'ясовано, що на протилежному, правому березі р. Прип'ять в с. Баров знаходиться загін німців, озброєний двома 76-ти міліметровими гарматами, важкими та легкими кулеметами, автоматами та гвинтівками. Отримавши розвідувальні дані, командування Чернігівського партизанського з'єднання вирішило здійснити операцію щодо ліквідації вищезазначених німецьких гарнізонів, а після їх знищення, негайно форсувати Прип'ять [7, арк. 7].

Для здійснення цієї операції було створено ударну групу, до складу якої увійшли 3-й та 7-й батальйони. Командиром ударної групи було призначено командира 7-го батальйону Федора Лисенка, комісаром Каравасва, а заступником командира ударної групи став командир 3-го батальйону Марков. Вдень 24 березня 1943 р. окупанти кількістю однієї роти почали вести розвідку боєм. Ударна група, виконуючи бойовий наказ командування з'єднання, розгромила роту окупантів та увійшла в с. Юровичі [7, арк. 8].

Проте, після взяття села Юровичі, партизанам захопити переправу не вдалось. Причина цієї невдачі полягала у тому, що нацистські окупанти на пануючій висоті біля річки Прип'ять створили велику мережу оборонних укріплень, які складались з окопів та дзотів. Крім того, окупантів, які знаходилися в населеному пункті Баров партизанам також вигнати не вдалось. Ще одна причина невдалих дій проти гітлерівців полягала у тому, що загони з'єднання, очолювані Мельниковим не виконали бойового завдання. Як наслідок, шлях з району Хойники-Мозир було відкрито для просування німців. Саме тому, з цих районів окупанти і надіслали підкріплення до свого батальйону. Це змусило командування партизанського з'єднання віддати наказ залишити населений пункт Юровичі. Командуванням також було прийнято рішення вивести з бою ударну групу Лисенка і передислокуватись у ліси в районі селища Ужинець, розташованого в 12-ти км. на південний схід від Юровичів [7, арк. 8-9].

Командуванням партизанського з'єднання також було прийнято рішення зупинитися у вищезазначених лісах для проведення детальної розвідки Прип'яті. До того ж, було вирішено здійснити розвідку тих населених пунктів, які межували з нею та провести розвідку залізниці Гомель-Барановичі на випадок, якщо не вдасться форсувати р. Прип'ять в районі між населеними пунктами Чорнобиль та Мозир, а також підготувати маршрут для просування з'єднання на північний захід з метою подальшого форсування цієї водної артерії в її верхній течії. Одночасно була обрана група

кількістю 30-ти осіб з рацією на чолі з капітаном Дроздовим на залізницю Гомель-Барановичі. Цією групою було встановлено, що залізниця Гомель-Барановичі добре охороняється міцною системою укріплень. Тому командування Чернігівського партизанського з'єднання відмовилося від цього варіанту, посиливши проведення розвідки та підготовчі роботи щодо форсування р. Прип'ять в районі с. Кожушки Гомельської області. Воно також вирішило одночасно підготувати човни, пороми, дуби, а також підвезти лісоматеріали для створення переправи [7, арк. 9-10].

28 березня 1943 р. партизанська розвідка встановила зв'язок з групою розвідки генерал-майора, Героя Радянського Союзу Сидора Ковпака. Дізнавшись про наміри С. Ковпака здійснити форсування річки Прип'ять, в Чернігівському партизанському з'єднанні були прийняті заходи щодо негайного встановлення зв'язку з його штабом для своєчасного вирішення цього питання [7, арк. 10]. Станом на 1 квітня 1943 р. партизанські з'єднання О. Федорова та С. Ковпака входили до шістки по справжньому боєздатних радянських партизанських формувань, які були здатні виконувати поставлені перед ними завдання серед усіх 74-х партизанських загонів, що перебували на зв'язку з УШПР [8, с. 200].

2 квітня 1943 р. партизанам-федорівцям за допомогою рації вдалось встановити зв'язок з партизанським з'єднанням Ковпака, який дислокувався на правому березі річки Прип'ять в селі Мухойди. В результаті перемовин було прийнято рішення про створення спільної переправи. Після цього з'єднання Олексія Федорова вирушило в напрямку села Аревичі, з метою побудувати переправу через річку Прип'ять. 7 квітня 1943 р. відбулась зустріч партизан О. Федорова з командиром Сумського партизанського з'єднання С. Ковпаком і його штабом у селі Аревичі, яке розташовувалось на річці Прип'яті. Вона відбулась за декілька годин до того, як з'явилась німецька флотилія. На цій зустрічі було також вирішено цілий ряд питань пов'язаних з ліквідацією брагінського угруповування німців, яке планувало оточити партизанів обох з'єднань в трикутнику між Прип'яттю та Дніпром [7, арк. 11-12].

В день зустрічі обох партизанських з'єднань відбувся бій з ворожою річковою флотилією в районі Кожушки-Юровичі. Німці, з метою здійснення перепон просуванню радянських партизан через р. Прип'ять та освоєння річки для відкриття навігації, надіслали у напрямку Мозира річкову флотилію у складі якої були броньовані катери та баржі. Цією самою флотилією перекидалась жива сила та озброєння окупантів з метою змусити партизан залишити населені пункти, розташовані на р. Прип'ять. Натомість, партизани О. Федорова разом з партизанами С. Ковпака своєчасно передбачили перекидання ворожих сил по воді та зайняли вигідні для себе позиції [7, арк. 11]. Партизанські загоны розташувались на певній відстані один від одного. Як наслідок, ворожа флотилія була пропущена через перші засідки партизан обох з'єднань. Коли німецька флотилія увійшла у проміжок між цими з'єднаннями, вона опинилась в оточенні з усіх сторін [9, арк. 151].

Створивши кільце оточення, вогнем артилерії, мінометів та автоматичної зброї партизани обох з'єднань почали ліквідувати ворожу флотилію на р. Прип'ять. Фактор раптовості зіграв вирішальну роль при проведенні цієї операції, оскільки жодному ворожому судну так і не вдалось вирватись з пастки. Німецька військова флотилія на р. Прип'ять була повністю знищена. Внаслідок проведення операції партизанами-федорівцями було потоплено 3 ворожі пароплави, 8 бронекатерів, 5 барж та моторний човен, вбито 330 окупантів. Було захоплено також 6 станкових кулеметів, 4 гармати, 30 мінометів, 14 кулеметів [10, с. 100]. Високу оцінку за ліквідацію ворожої флотилії на р. Прип'ять партизанам О. Федорова, яку вони здійснили спільно з партизанами С. Ковпака, дало вище керівництво Українського штабу партизанського руху. За висновком його начальника Тимофія Амвросійовича Строкача, артилерійський та мінометний наліт на судна окупантів було здійснено з великою точністю та

вмінням [9, арк. 151].

Після вдало проведеної операції, керівництво Чернігівського партизанського з'єднання вимагало від своїх підлеглих до 14 квітня 1943 р. форсувати р. Прип'ять. Зокрема, саперній роті та загону імені Сталіна наказувалось навести переправу через річку, а загону імені Ворошилова в ніч на 12 квітня 1943 р. наказувалось форсувати її [11, арк. 14]. З одночасним форсуванням р. Прип'ять, яке відбувалось протягом 7-14 квітня 1943 р., партизанами Чернігівського з'єднання було здійснено операцію щодо ліквідації ворожого гарнізону в м. Брагіні [7, арк. 12]. Необхідність у звільненні міста Брагіна від окупантів полягала у тому, що там перебували опорні та тиллові пункти гітлерівців, а також їхні тиллові служби [12, с. 215]. Зокрема, до цього населеного пункту німцями з міста Гомеля було переведено цілий ряд обласних організацій, у зв'язку з тим, що його регулярно бомбардувала радянська авіація [7, арк. 13]. Крім того, цей опорний пункт окупанти могли використати, як плацдарм для наступу проти партизан [12, с. 215].

Саме тому, 11 квітня 1943 р. ударна партизанська група зосередилась на вихідних позиціях на відстані 3-х км від м. Брагіна, висунувши на рубежі артилерію разом з вогневими мінометами. Під прикриттям артилерійського та мінометного вогню ударній групі вдалося просунути до свого вихідного положення, звідки вона повинна була розвивати наступ на ворожий гарнізон м. Брагіна. За спільним сигналом усі сили ударної групи несподівано для німців перейшла у наступ. Внаслідок цього, вдалося встановити контроль над північною частиною м. Брагіна. У цій частині міста було знищено гарнізон ворога, який розташовувався у школі [7, арк. 20].

Не бажаючи втрачати позиції, німці спробували надіслати для підкріплення гарнізону збройні сили з Речицька, Лоева та Хойників, але ця сила була знищена засідкою партизанів-федорівців, яка була підготовлена заздалегідь. Як наслідок, гарнізон окупантів, не отримавши ніякої підтримки був повністю знищений [7, арк. 21]. Лише вбитими на вулицях міста Брагіна окупанти втратили більш ніж 800 солдат і офіцерів. Партизанами-федорівцями було знищено 25 ворожих дзотів з кулеметами, 3 доти, 2 склади із озброєнням та боєприпасами. Було захоплено 10 станкових та 5 ручних кулеметів, 4 батальйонних міномета, а також багато гвинтівок, автоматів та патронів. Втрати партизанів склали 22 чол. вбитими та 61 поранений [7, арк. 22]. Натомість, м. Брагін було звільнене від окупантів. При взятті міста Брагіна Гомельської області, партизанами-федорівцями також було визволено 14 євреїв [13, с. 68]. Під час проведення Брагінської операції особливо відзначився взвод, очолюваний партизаном-федорівцем Олександром Маргулісом. Взвод зайшов до тилу німецької групи, яка поспішала на допомогу гарнізону міста та атакував її. Внаслідок цього партизанами взводу було захоплено десятки гітлерівців, два міномети та кулемети [14, с. 168]. Поразка справила на окупаційне німецьке командування настільки гнітюче враження, що вони вирішили, що їх перемогли не партизани, а частина Червоної Армії, яка прорвалася туди [12, с. 216].

Після завершення Брагінської операції, 12 квітня 1943 р. партизани-федорівці залишили це місто та відійшли до району с. Аревичі [7, арк. 22]. Наступного дня частина батальйонів партизанського з'єднання, які брали участь у Брагінській операції, форсували р. Прип'ять. В ніч на 14 квітня 1943 р. усі підрозділи з'єднання, в тому числі його штаб, завершивши форсування Прип'яті, передислокувались до Уборті за три кілометри східніше селища Борове [7, арк. 23]. З виходом на Уборть з'єднання О. Федорова зустрілось з партизанським з'єднанням О.М. Сабурова [15, с. 112]. У цьому районі командування з'єднання вирішило зробити тривалу зупинку з метою переправити поранених до радянського тилу, оскільки іншої посадкової смуги для літаків у цьому районі не існувало [7, арк. 23]. Саме тому і було прийнято рішення прийняти вантажі з літаків та відправити поранених на майданчик до Сабурова.

УШПР, у свою чергу, дав згоду на постачання вантажів для з'єднання О. Федорова на тій території, де розташовувалось з'єднання Сабурова та Ковпака [7, арк. 24].

Через регулярні бойові дії з німцями партизани-федорівці все частіше стали відчувати потребу в озброєнні та боєприпасах, оскільки трофейного озброєння та боєприпасів не вистачало [7, арк. 74]. Тому, командування з'єднання вирішило відправити через фронт своїх поранених та хворих, а також людей похилого віку та дітей, які проживали біля місця їх дислокації, а назад привезти озброєння та боєприпаси [7, арк. 75]. Це завдання було покладено на партизанський загін імені Щорса, очолюваний Ф. Лисенком, який знаходився у 50-ти км. на північний схід від Чернігівського партизанського з'єднання за річкою Стир. Дізнавшись про завдання, перед тим, як вирушити в дорогу, командування загону надіслало розвідку. Мета розвідки полягала в необхідності встановлення зв'язку з командуванням Червоної Армії, з'ясуванні насиченості та концентрації німецьких військ, а також дізнатись про те, де саме знаходяться слабкі місця німецького фронту. Це завдання було покладено на командира розвідки Плешкова, який ефективно його виконав, зв'язок із командуванням Червоної Армії було встановлено [7, арк. 75-76].

Під час рейду з'єднання Олексія Федорова значно поповнило свої ряди десятками і сотнями мешканців сіл з Волинської, Рівненської та Пінської областей. Якщо на початку рейду з'єднання нараховувало 1100 осіб, то до моменту виходу на Волинь в ньому вже було понад 2500 партизанів [15, с. 113]. Згідно планів складеними штабом з'єднання, нові бійці опановували тактику партизанської боротьби, вчилися форсувати водні перешкоди, долати вогневу смугу тощо [16, с. 20]. Після завершення довгого рейду з Чернігівщини на Волинь, сформоване на базі чернігівських партизанських загонів, з'єднання О.Ф. Федорова разом з двадцятьма партизанськими загонами створило ще один партизанський край в межиріччі Стиру та Стоходу [17, с. 170]. У зв'язку з тим, що з'єднання провело низку блискучих операцій в тилу ворога та довело вміння розробляти та реалізовувати заходи щодо розвитку партизанського руху, нові прийоми і тактику партизанської боротьби, у квітні 1943 р. Раднарком СРСР, задовольнившись проханням ЦК КП(б)У про присвоєння Олексію Федорову військового звання генерал-майора [18, с. 146].

На початку травня 1943 р. партизанське з'єднання О.Федорова ефективно боролось з гітлерівцями: воно здійснило атаку на окупантів чисельністю в один батальйон в селищі Скригалово, яка розпочалася вранці 7 травня. Внаслідок 5-ти годинного бою, яким особисто керував Григорій Балицький, радянські партизани розгромили нацистських окупантів. Попри відчайдушній спротив, німці втратили 120 чол. [6, с. 459]. Ця наступальна операція була вдалою ще й тому, що були знищені великі продовольчі бази окупантів, які там розташовувались [19, с. 130, 133]. Особливо у цьому бою із гітлерівцями відзначилися такі бійці: Гущенко Володимир Федорович, Шматуха Федір Максимович та Малишев Михайло Данилович, які героїчно загинули. Вони, маючи станковий кулемет, здійснили прорив скрізь ураганний вогонь ворога і в засідці на Мозирській дорозі знищили 63 німецьких окупантів. Усього у Скригайлівській операції загинуло 8 партизан. У бою також загинули: Мотя Зозуля, Маляшевич Григорій Іванович, Бондаренко Максим Григорович, Кожемякін Матвій Маркович, Крейман Ішокуїн Лазаревич [6, с. 459].

Про вдалу операцію біля містечка Скригалово з'єднання Олексія Федорова поінформувало у своєму бойовому донесенні. У ньому зазначалось, що ця операція, яку здійснив 1-ий батальйон під командуванням Григорія Балицького, була успішно завершена саме завдяки активній участі у ній Моті Зозулі – медсестри та розвідниці з'єднання. У свою чергу, начальник УШПР Т. Строкач 17 травня 1943 р. надіслав до з'єднання з Москви радіограму. У ній містився текст вітання до О. Федорова, як командира Чернігівського об'єднаного партизанського з'єднання та Г. Балицького,

який безпосередньо керував Скригалівською наступальною операцією. У тексті документу також містилась вимога повідомити прізвища тих, хто відзначився у вищезазначеній акції. У свою чергу, до Москви пішли стислі рядки бойового донесення. У них повідомлялось про те, що операцію щодо розгрому гітлерівського гарнізону в Скригалово здійснив 1-й батальйон під командуванням Героя Радянського Союзу Г. Балицького. Крім того, у цьому повідомленні було належним чином оцінено героїзм полеглої партизанки Моті Зозулі, яку Олексій Федоров просив нагородити посмертно орденом Червоної Зірки [19, с. 133].

Наступною успішною операцією з'єднання проти нацистських окупантів був розгром партизанами-федорівцями ворожого гарнізону в містечку Володимирець. Ця подія сталась 2 червня 1943 р. після форсування р. Горинь. Були захоплені великі трофеї, знищені маслозавод, млин, хлібопекарня, 5 продовольчих складів, радіовузол, будинок міського управління [15, с. 113]. Влітку 1943 р. партизанське з'єднання О. Федорова продовжило активну збройну боротьбу проти гітлерівців на залізничних комунікаціях Ковельського залізничного вузла.

Таким чином, Чернігівське об'єднане партизанське з'єднання під час рейду на Правобережну України навесні та влітку 1943 р. здійснило ряд вдалих військових операцій щодо розгрому нацистських окупантів на території Полісся та Волині. Внаслідок цього, партизанами було вбито майже 1500 нацистських окупантів та їхніх поплічників, як трофеї ними було узяті орієнтовно чотири станкові кулемети, більше тридцяти тис. патронів, десятки ручних кулеметів, сотні гвинтівок та автоматів. Було потоплено п'ять ворожих барж та моторний човен, знищено вісім бронекатерів, крім того, були ліквідовані ворожі гарнізони в місті Брагіні, селищі Скригалово та містечку Володимирівці. Усі вищезазначені військові успіхи партизанського з'єднання заклали основу для подальшого вигнання нацистських окупантів з України.

1. *Кентій А., Лозицький В.* Війна без пощади і милосердя: Партизанський фронт у тилу вермахту в Україні (1941-1944). К.: Генеза, 2005. 408 с.
2. *Гогун О.* Сталінські командос. Українські партизанські формування, 1941-1944 рр. К.: «Наш Формат». 2014. 504 с.
3. Партизанская война на Украине. Дневники командиров партизанских отрядов и соединений. 1941-1944 / Колл. составителей: О. В. Бажан, С. И. Власенко, А. В. Кентий, Л. В. Легасова, В. С. Лозицкий (рук.). М.: ЗАО Изд-во Центрполиграф, 2010. 670 с.
4. Черниговская областная партийная организация в годы Великой Отечественной войны.-К.: Издательство политической литературы Украины, 1987. 151 с.
5. Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі – ЦДАГО України). Ф. 64. Оп. 1. Спр. 1. 358 арк.
6. Партизанская война на Украине. Дневники командиров партизанских отрядов и соединений. 1941-1944 / Колл. составителей: О. В. Бажан, С. И. Власенко, А. В. Кентий, Л. В. Легасова, В. С. Лозицкий (рук.). М.: ЗАО Издательство Центрполиграф, 2010. 670 с.
7. Державний архів Волинської області. Ф.П. 597. Оп. 1. Спр. 29. 293 арк.
8. Україна в роки Другої світової війни: навч. посіб. / А. Г. Слюсаренко, І. К. Патриляк, М. А. Боровик; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. К., 2009. 447 с.
9. ЦДАГО України. Ф. 62. Оп. 1. Спр. 22. Арк. 151. 178 арк.
10. *Курас И. Ф., Кентий А. В.* Штаб непокоренных (Украинский штаб партизанского движения в годы Великой Отечественной войны) / И. Ф. Курас, А. В. Кентий. К.: Политиздат Украины, 1988. 330 с.
11. ЦДАГО України. Ф. 64. Оп. 1. Спр. 7. 98 арк.
12. *Строкач Т. А.* Наш позивний – свобода: спогади колишнього начальника Укр. штабу партизанського руху Т. А. Строкача / Т. А. Строкач, П. Ф. Автомонов. К.: Політвидав України, 1979. 464 с.
13. Партизанская дружба: воспоминания о боевых делах партизан-евреев, участников Великой Отечественной войны. М.: ОГИЗ, 1948. 202 с.
14. *Елисаветский С. Я.* Полвека забвения: Евреи в движении сопротивления и партизанской борьбе в Украине (1941–1945). К.: АО фирма «ВИПОЛ», 1998. 399 с.
15. *Замлинський В.* Караюча земля: про комуністичне підпілля і партизанський Рух на Волині в роки Великої Вітчизняної війни. Львів: Каменяр, 1965. 259 с.

16. Кучер В. І. Роль партизанських країв і зон у розвитку народної боротьби на Україні // Український історичний журнал. 1973. № 5. 159 с.
17. Коммунистическая партия – организатор освобождения советской Украины от фашистских захватчиков. К.: Политиздат Украины, 1975. 360 с.
18. Кентій А., Лозицький В. Війна без пощади і милосердя: Партизанський фронт у тилу вермахту в Україні (1941-1944). Київ: Генеза, 2005. 412 с.
19. Дзвони пам'яті: Ріпкинщина в роки Великої Вітчизняної війни 1941-1945 рр. / Ріпк. земляцтво у м. Чернігові; [упоряд.: Б. Ф. Юр'єв та ін.]. Чернігів: Деснянська правда, 2008. 452 с.

References

1. Kentii A., Lozytskyi V. Viina bez poshchady i miloserdia: Partyzanskyi front u tylu vermakhtu v Ukraini (1941-1944). K.: Heneza, 2005. 408 s.
2. Hohun O. Stalinski komandos. Ukrainski partyzanski formuvannia, 1941-1944 rr. K.: «Nash Format». 2014. 504 s.
3. Partizanskaya voyna na Ukraine. Dnevniky komandirov partizanskikh otriadov i soedineniy. 1941-1944 / Koll. sostaviteley: O. V. Bazhan, S. I. Vlasenko, A. V. Kentiy, L. V. Legasova, B. C. Lozitskyu (ruk.). M.: ZAO Izdatelstvo Tsentrpoligraf, 2010. 670 s.
4. Chernigovskaya oblastnaya partiynaya organizatsiya v gody Velikoy Otechestvennoy voyny. K.: Izdatelstvo politicheskoy literatury Ukrainy, 1987. 151 s.
5. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv hromadskykh obiednan Ukrainy(dali - TsDAHO Ukrainy). F. 64. Op. 1. Spr. 1. 358 ark.
6. Partizanskaya voyna na Ukraine. Dnevniky komandirov partizanskikh otriadov i soedineniy. 1941-1944 / Koll. sostaviteley: O. V. Bazhan, S. I. Vlasenko, A. V. Kentiy, L. V. Legasova, B.C. Lozitskyu (ruk.). M.: ZAO Izdatelstvo Tsentrpoligraf, 2010. 670 s.
7. Derzhavnyi arkhiv Volynskoi oblasti. F.P. 597. Op. 1. Spr. 29. 293 ark.
8. Ukraina v roky Druhoi svitovoi viiny: navch. posib. / A. H. Sliusarenko, I. K. Patryliak, M. A. Borovyk; Kyiv. nats. un-t im. T. Shevchenka. K., 2009. 447 c.
9. TsDAHO Ukrainy. F. 62. Op. 1. Spr. 22. Ark. 151. 178 ark.
10. Kuras I. F., Kentiy A. V. Shtab nepokorennykh (Ukrainskiy shtab partizanskogo dvizheniya v gody Velikoy Otechestvennoy voyny) / I. F. Kuras, A. V. Kentiy. K.: Politizdat Ukrainy, 1988. 330 s.
11. TsDAHO Ukrainy. F. 64. Op. 1. Spr. 7. 98 ark.
12. Strokach T. A. Nash pozyvnyi – svoboda : spohady kolyshnoho nachalnyka Ukr. shtabu partyzanskoho rukhu T. A. Strokacha / T. A. Strokach, P. F. Avtomonov. K.: Politydav Ukrainy, 1979. 464 s.
13. Partizanskaya druzhba: vospominaniya o boevykh delakh partyzan-evreev, uchastnikov Velikoy Otechestvennoyvoyny. M.: OGIZ, 1948. 202 s.
14. Elisaveitskiy S. Ya. Polveka zabveniya: Evrei v dvizhenii soprotivleniya i partizanskoj borbe v Ukraine (1941–1945). K.: AO firma «VIPOL», 1998. 399 s.
15. Zamlynskyi V. Karaiucha zemlia: pro komunistychni pidpillia i partyzanskyi Rukh na Volyni v roky Velykoi Vitchyznianoї viiny. Lviv: Kameniar, 1965. 259 s.
16. Kucher V. I. Rol partyzanskykh kraiv i zon u rozvytku narodnoi borotby na Ukraini // Ukrainskiy istorychnyi zhurnal. 1973. № 5. 159 s.
17. Kommunisticheskaya partiya-organizator osvobozhdeniya sovetskoy Ukrainy ot fashystskikh zakhvatnikov. K.: Politizdat Ukrainy, 1975. 360 s.
18. Kentii A., Lozytskyi V. Viina bez poshchady i myloserdia: Partyzanskyi front w tylu vermakhtu v Ukraini (1941 – 1944). Kyiv: Heneza, 2005. 412 s.
19. Dzvony pamiaty: Ripkynshchyna v roky Velykoi Vitchyznianoї viiny 1941 – 1945 rr. / Ripk. zemliatstvo u m. Chernihovi; [uporiad.: B. F. Yuriev ta in.]. Chernihiv: Desnianska pravda, 2008. 452 s.

Гальчинский В. Л.

Боевая и диверсионная деятельность Черниговского объединенного партизанского соединения на Полесье и Волыни (март – июнь 1943 г.).

Освещается вооруженная и диверсионная борьба партизан Черниговского объединенного соединения против гитлеровцев на территории Полесья и Волыни в годы Второй мировой войны. В частности, освещаются особенности тактики при проведении: Брагинской операции, в результате которой соединению удалось полностью уничтожить военную флотилию на р. Припять и успешно осуществить ее форсирование; Скригаловской наступательной операции; операций по уничтожению немецких гарнизонов в городках Брагине, Скригалово, Владимирец и др. Приведены общие данные относительно нанесенных потерь немецким оккупантам и захваченных вражеских трофеев.

Ключевые слова: Алексей Федоров, Сидор Ковпак, Черниговское объединенное партизанское соединение, партизаны-федоровцы, нацистские оккупанты, Припять, флотилия, Брагинская операция.

Halchinsky V. L.

Militari'es and diversion's activities Chernihiv's joint junction on the Polissia and Volyn (March – June 1943).

The militari'es and diversion's activities partisans Chernihiv's joint junction against Hitler's men on the territory Polissia and Volyn during the Second World War are show. In particular, it highlights the features of the tactics during: Braginska operations, which resulted in the connection failed to completely destroy the military fleet on the river Pripjat and successfully implement its crossing; Skrigaliv offensive operation; operations to destroy the German garrisons in the towns of Bragini, Skrigalovo, Volodymyrets, etc. The following general information about inflicted losses to the German invaders and captured enemy trophies.

Key words: *Oleksiy Fedorov, Sydir Kovpak, Chernihiv's joint partizan's junction, O. Fedorov's partizan's, nazist's occupants, Pripjat, flotilla, Brahinskaya operation.*

УДК 94:314.151.5

Д.Ю. КРАВЧЕНКО

**РЕПАТРІАЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ ГРОМАДЯН В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ
ВІЙНИ ТА ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД: ГОСПОДАРСЬКО-ПОБУТОВЕ
ОБЛАШТУВАННЯ НА ЕТАПІ ПРИЙОМУ ТА РОЗПОДІЛУ**

На основі архівних джерел та наукових публікацій проведено дослідження повсякденного життя українських громадян під час репатріації в роки Другої світової війни та повоевний період. Проаналізовано рівень та якість життя репатріантів на етапі прийому та розподілу. Звертається увага на концептуальні засади державної політики щодо репатріантів, їх практичну реалізацію та основні результати.

Ключові слова: *повсякденне життя, репатріанти, Друга світова війна, повоевний період.*

Дослідження проблеми репатріації на сьогодні надзвичайно актуальна для відтворення складних суспільно-політичних, соціально-економічних, культурно-побутових процесів в Українській РСР у 1944-1953 рр. А також в ім'я історичної справедливості як компенсації за пережите.

Проблему репатріації в Українській РСР в українській історіографії фундаментально досліджували Коваль М., Буцько О., Кейданський К., Рудик С. і Макар Ю., Стрільчук Л., Житарюк Н., Холодницький В., Потильчак О., Лисенко О., Куницький М., Гальчак С., Пастушенко Т., Андреев А., Мелешко Н., Грінченко Г. та інші. У сучасній зарубіжній історіографії проблема репатріації розглядається у загальному ключі репатріації до СРСР (Земсков В., Полян П.). Українська складова не була предметом окремого дослідження.

Вивчення історіографії проблеми дає підстави стверджувати, що у наукових публікація відсутні спеціальні дослідження присвячені комплексному вивченню повсякденного життя репатріантів як самостійної історичної проблеми. Вона згадується в контексті інших аспектів загально-репатріаційного процесу, де порушуються лише її локальні фрагменти.

Даною публікацією здійснена спроба комплексного і всебічного дослідження рівня і якості життя репатрійованого населення на етапі прийому та розподілу. Концентрується увага на концептуальних засадах державної політики щодо репатріантів, їх практичній реалізації та основних результатах.

Складовою частиною репатріації українських громадян було їх господарсько-побутове облаштування на місцях прийому та розподілу. До цього комплексу заходів входило забезпечення належних умов проживання, харчування, медико-санітарна профілактика, надання проїзних документів, транспортування на постійне місце проживання. Значна увага надавалась політико-виховній та культурно-масовій роботі з репатріантами.